

Dr Ewa Crane

promotorem polskich pszczelniczych badań naukowych

Jerzy Woyke

W sierpniu 2007 roku zmarła Dr Ewa Crane, dyrektor Międzynarodowego Towarzystwa Badań Pszczelniczych (International Bee Research Association – IBRA). Była ona wielkim przyjacielem polskiego pszczelnictwa. Po wojnie, zarówno w Polsce, jak i w innych krajach Europy Wschodniej, nie było dobrze widziane publikowanie w zachodnich czasopismach.

Prace naukowe, prócz streszczenia w języku narodowym, miały streszczenie w języku rosyjskim, ale w języku angielskim nie zawsze. W rezultacie, wiele cennych wyników badań przeprowadzonych w Europie Środkowo-Wschodniej, dotychczas nie jest znanych światowej społeczności pszczelarskiej.

Dr Ewa Crane postawiła sobie za punkt honoru, aby wszystkie wyniki pszczelniczych badań naukowych udostępnić światowej społeczności pszczelarskiej. W tym celu zatrudniła w IBRA osobę znającą język rosyjski, aby w ten sposób mieć dostęp do streszczeń pisanych w tym języku. Streszczenia te publikowała w wydawanym przez siebie czasopiśmie – „Apicultural Abstracts”, o czym więcej niżej.

Polscy pracownicy naukowcy, nie wyłączając mnie, wiele jej zawdzięczają. Spośród krajów Europy Wschodniej szczególnie promowała polską naukę pszczelniczą. Moją karierę naukową w dużej części zawdzięczam właśnie jej. Badania naukowe nad pszczołami rozpocząłem w 1950 roku. Pracowałem wtedy nad wielokrotnym unasienianiem matek pszczelich

Dr Ewa Crane na naukowej konferencji pszczelarskiej w Bangkoku w Tajlandii w 1992 roku. Z lewej strony prof. S. Wongsiri z Tajlandii, z prawej autor

w jednym locie godowym. Wyniki publikowałem w „Pszczelniczych Zeszytach Naukowych” po polsku, lub w „Bulletin de l’Academie Polonaise de Sciences” po angielsku. Oba te pisma były trudno dostępne dla zagranicznych naukowców i niektóre ważne informacje do tej pory nie są znane zagranicznym czytelnikom. Tak więc, dr Ewa

Crane podjęła wysiłek promowania moich naukowych wyników. Takie postępowanie nie należy do powszechnych. Opublikowała w „Bee Word” (1962, 23(1): 21-25) artykuł w języku angielskim pt.: „Natural and artificial insemination of queen honeybees” („Naturalne i sztuczne unasienianie matek pszczelich”). To nie ja napisałem ten artykuł, acz-

kolwiek jestem tam podany jako autor. Cały artykuł opracowała dr Ewa Crane. W pierwszym paragrafie napisała: *Dr Jerzy Woyke opublikował ostatnio szczegółowe sprawozdanie z niektórych swoich prac w „Pszczelnicych Zeszytach Naukowych” 4(3/4): 183-275; 1960, po polsku. Uzyskane przez niego wyniki są bardzo ważne dla hodowców matek oraz dla wszelkich innych pszczelarzy, zainteresowanych unasieniem swoich matek.* Następnie przedstawiła wnioski i niektóre streszczenia moich prac dotyczących naturalnego i sztucznego unasinienia matek pszczelich. Jestem Jej za to bardzo wdzięczny i sądzę, że żadna inna praca tego typu nie ukazała się w „Bee World”.

Dr Ewa Crane odwiedziła Polskę w 1962 roku. Píše o tym w swojej książce: „Making a Beeline” IBRA, 2003, strony 39–41: *Spędziłam około tygodnia w Polsce po odwiedzeniu w 1962 roku Związku Radzieckiego. Psychiczenie czułam się tu jak w domu. Pod względem naukowym był to jeden z najbardziej stymulujących krajów, które odwiedziłam. W ciągu kilku godzin w Polsce poznałam więcej nauki z dziedziny pszczelnictwa, aniżeli przez 10 dni w ZSRR. W Rolniczym Uniwersytecie w Warszawie dr Jerzy Woyke prowadził badania nad diploidnymi trutniami – samcami, które rozwijają się z niezaplodnionych jaj, złożonych przez wsobne matki do komórek roboczych. Trutnie te mają 32 chromosomy, podczas gdy normalne trutnie mają ich tylko 16. Byłam wtedy wydawcą międzynarodowego czasopisma „Journal of Apicultural Research”, którego wydawanie Pszczelnice Towarzystwo Naukowe (BRA) właśnie rozpoczynało. Zaprosiłam Jerzego do opublikowania wyników swoich prac właśnie w tym piśmie, gdzie uzyska wszechświatową czytelność. Uczynił tak z pewną liczbą prac opublikowanych w latach 1963 i 1966 oraz następnych.*

W tamtym czasie mój angielski był bardzo słaby. Tak więc, Dr Crane sama wszystko poprawiała i przygotowywała do druku.

Dr Crane opublikowała w „Bee Word”, 1963, 44(1): 36–37 artykuł pt.: „Na froncie naukowym”, w którym opisała zawartość pierwszego rocznika „Journal of Apicultural Research”. Napisała tam m.in.: *Na stronach 6–13 Dr Woyke rozwiewa dawno akceptowaną koncepcję „letalnych jaj”, produkowanych przez wsobne matki, ponieważ czerw ten nie był nigdy widziany poza fazą jaja. Uważano, że jaja były letalne, ponieważ zamierały. Dr Woyke wykazał, że jaja te wylegały się normalnie, gdy pszczoły karmicielki nie miały do nich dostępu. Zanikały z całkiem innych, bardzo interesujących przyczyn, które będą prezentowane w następnych rocznikach.* Łącznie w „Journal of Apicultural Research” ukazały się 64 moje prace naukowe.

W 1963 roku XIX Kongres Apimondii odbywał się w Pradze, w Czechosłowacji. Przedstawiłem tam pracę o diploidnych trutniach na sympozjum naukowym w Liblicach. Dr Ewa Crane opisała ten Kongres w „Bee Word” (1963 rok).

Odnosnie sympozjum w Liblicach napisano: *Dr J. Woyke opisał wychów trutni diploidalnych. Przez wychów w cieplarni wychował te trutnie do fazy imago. Ta praca była rzeczywiście novum w nauce pszczelnictwa. Przewodniczący sesji (Prof. F. Ruttner) złożył autorowi wyjątkowy komplement mówiąc, że gdyby na tym Kongresie nie usłyszał nic innego, aniżeli tylko referat Profesora Woyke, to uznałby, że tylko po to warto było przyjeżdżać do Pragi („Bee Word” 44(4): 168).*

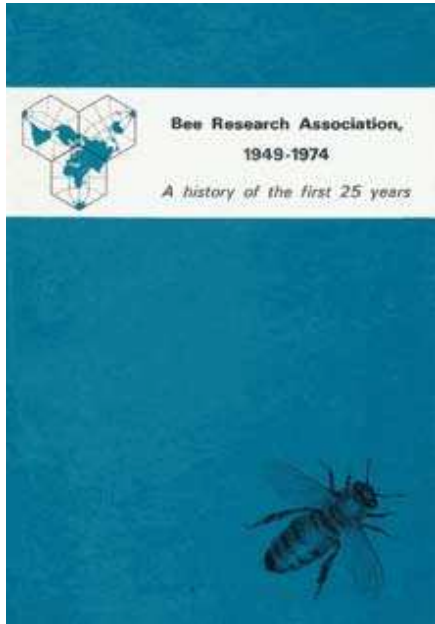
Członkiem BRA (Pszczelnice Towarzystwo Naukowe) zostałem w 1965 roku, tj. 42 lata temu. W tym roku odwiedziłem dr Ewę Crane w jej domu w Gerrard Cross. Byłem pod wrażeniem bardzo wielu książek i czasopism, które tam zobaczyłem. W następnym 1966 roku dr Crane zaprosiła mnie do wygłoszenia wykładu o trutniach diploidnych na konferencji BRA na temat trutni pszczelich. Konferencja odbywała się w Newton Abbot, 13–18 lipca 1966 roku.

Rezultatem przedstawionej wyżej promocji moich badań przez dr Ewę Crane był fakt, że dużo z moich naukowych osiągnięć stało się znanych wśród wielu zagra-

Dr Ewa Crane na naukowej konferencji pszczelarskiej w Chiang Mai w Tajlandii w 2000 roku. Z lewej strony autor, pośrodku prof. L. Goncalves z Brazylii

Okładka książki, *Historia BRA (Pszczelniczego Towarzystwa Naukowego) w ciągu pierwszych 25 lat, 1949 – 1974*

nicznych naukowców. Jak opisuję poniżej, miało to następnie wiele istotnych konsekwencji.

Pod koniec mojego rocznego pobytu w USA 1958/59 dr O. Mackensen zaproponował mi złożenie podania o grant z USDA (Ministerstwo Rolnictwa USA) – (PL480) na projekt „Dojrzewanie i wychów trutni oraz naturalne unasienianie matek pszczelech”. Otrzymałem ten grant na lata 1961–1966.

W międzyczasie wyniki moich prac dotyczące trutni diploidalnych, stały się szeroko znane dzięki promocji dr Ewy Crane. W rezultacie tego otrzymałem w 1967 roku już drugi pięcioletni grant z USDA na realizację tematu: „Biologia reprodukcji jako podstawa hodowli nowych pszczół.” Był on poświęcony przede wszystkim diploidalnym trutniom.

W tym samym czasie prof. dr E. Kerr z Ribeirao Preto w Brazylii miał również grant z USDA, w ramach którego prowadził badania nad determinacją płci u pszczół. W sprawozdaniu dla władz USDA w Beltsville podał, że nie znalazł żadnych trutni diploidalnych i pora-

dził im, aby zalecili mi sprawdzenie moich wyników. Odpowiedziałem, że jestem pewien swoich wyników. Następnie, pomimo braku jakichkolwiek moich starań, prof. dr Kerr poinformował mnie, że otrzymałem grant z Uniwersytetu w Sao Paulo. Miałem przybyć do Ribeirao Preto, aby pokazać tam wychów trutni diploidalnych.

Pojechałem do Ribeirao Preto i spędziłem tam 9 miesięcy 1967/68 wychowując trutnie diploidalne. Wyniki zostały opublikowane najpierw w sprawozdaniu dla

USDA 1971, a pełna praca: „Genic balance, heterozygosity and inheritance of size of testes in diploid drone honeybees.” („Równowaga genetyczna, heterozygotyczność i dziedziczenie wielkości jąder u trutni diploidalnych) później w „Journal of Apicultural Research” 13(2): 77–85; 1974. Tutaj pragnę podkreślić honorowe zachowanie profesora Kerr’a. Podałem jego nazwisko jako współautora. Gdy przesłałem mu wstępny maszynopis odpowiedział, że w owym czasie był przez 3 miesiące poza Ribeirao Preto i jego wkład jest za mały na to, aby mógł być współautorem.

W 1970 roku dr Ewa Crane zaprosiła mnie do uczestnictwa w charakterze członka do Rady Redakcyjnej „Journal of Apicultural Research”, a w roku 1974 poprosiła, abym został regionalnym przedstawicielem BRA na Polskę.

Dr Ewa Crane interesowała się moimi badaniami i promowała je. W 1964 roku opublikowała 25-letnią historię BRA 1949–1964. Było tam tylko 5 rozdziałów, które dotyczyły rozwoju najbardziej istotnych wyników badań w tym

okresie. Poprosiła mnie o napisanie jednego z tych rozdziałów, a mianowicie: „The story of diploid drones in the honey-bee” („Historia trutni diploidalnych”), str. 151–154.

Nieocenioną zasługą dr Ewy Crane było wydawanie periodyku „Apicultural Abstracts” („Pszczelnicze Streszczenia”). Tą drogą osiągnięcia naukowe wielu badaczy, w tym także i moje, stawały się szeroko znane. Pierwsze streszczenie mojej pracy „Multiple mating of the honeybee queen in one nuptial flight” („Wielokrotne zapłodnienie matki pszczelej w jednym locie godowym”) zostało opublikowane w 1956 roku „Apicultural Abstracts” 73/1956, a ostatnie w 2005 roku. Łącznie w ciągu 50 lat, 173 streszczenia moich prac naukowych zostały opublikowane w wyżej wymienionym czasopiśmie.

Kiedyś dr E. Crane oświadczyła oficjalnie: *Gdyby któryś z pszczelarzy chciał się uczyć obcego języka poza kongresowymi, to powinien uczyć się języka polskiego.*

Spotykałem dr Ewę Crane na wielu kongresach i sympozjach pszczelnicznych na całym świecie. Zawsze interesowała się moimi badaniami i dopytywała o dalsze ich projekty. Tak więc, propagowanie moich naukowych osiągnięć przez dr Ewę Crane, Jej ciągłe zainteresowanie i pomoc stanowiły poważny wkład w moją karierę naukową.

prof. dr hab. Jerzy Woyke

Zakład Pszczelnictwa SGGW
Warszawa

jerzy_woyke@sggw.pl

www.jerzy_woyke.users.sggw.pl/
woystrpol.html

O autorze:

Kierownik Zakładu Pszczelnictwa SGGW w Warszawie w latach 1952 – 1996. Nadal pracuje intensywnie naukowo.